

THEODORI GAZAE ORATIONES.

Die nachfolgenden Reden, die Theodoros Gazes als Professor und Rektor der Universität Ferrara zwischen 1440 und 1450 gehalten hat, haben Bedeutung für die Geschichte dieser Universität wie für den Humanismus in Italien. Akademische Gepflogenheiten und Einrichtungen, einzelne Persönlichkeiten, wie vor allem der Protektor der Universität, der Fürst Lionello d'Este († 1450), nicht minder aber die geistige Einstellung der Zeit und des Ortes treten uns lebensnah entgegen.

In der ersten, der Antrittsrede zu Ferrara, spricht Gazes über den ideellen und praktischen Wert der griechischen Sprache und Literatur. Es spiegelt sich die humanistische Gesamtauffassung wieder, auch die einseitige Meinung über den bisher verschütteten Aristoteles, wobei Gazes allerdings von der umfassenden Tätigkeit der mittelalterlichen Übersetzer nichts wußte und auch noch nichts von den recht derben Angriffen geahnt hat, denen nachher seine eigene Aristoteles-Übersetzung ausgesetzt sein sollte. Belege für die Bedeutung des Griechischen sind die bekannten, von den Humanisten herangezogenen antiken Zeugnisse. Es erklingen hier aber auch Namen von Zeitgenossen: Vittorino da Feltre, Johannes Aurispa, Guarino von Verona. Anziehend ist, was Gazes von der Sorge des Fürsten Lionello um die Universität zu sagen weiß, über die von ihm ausgehende Auswahl tüchtiger Lehrkräfte wie über seine Fürsorge für die Studierenden.

Die zweite Rede hat Gazes beim Antritt des Rektorats und die dritte bei der Abgabe des Amtes gehalten. Er befürchtete, daß er als geborener Grieche im Lateinischen keine Gewandtheit besitze. Seine Worte bezeugen jedoch, daß er bis auf einzelne Härten sich die fremde Sprache doch sehr zu eigen gemacht hat. An Mißlichkeiten hat es ihm während seiner Amtszeit nicht gefehlt. Übeltaten waren in studentischen Kreisen vorgekommen, gegen die er hatte einschreiten müssen. Daß er trotzdem beliebt gewesen war, zeigt die Rede seines Schülers Ludovicus Carbo, der wohl mit etwas Übertreibung sagt, daß alle es am liebsten gesehen hätten, wenn Gazes ständiger Rektor wäre.¹

¹ Auf diesen Ausspruch macht A. Gercke, Theodoros Gazes, S. 23 n. 2 aufmerksam. fol. 48^v (Theodorus Thessalonicensis), cuius tanta fuit et virtus et humanitas, ut eum omnes rectorem perpetuum exoptarent. Die Rede findet sich im Cod. Vat. lat. 8761, fol. 37—49^v.

Die vierte Rede galt der Einführung eines neuen Rektors, nicht des unmittelbaren Nachfolgers Gazes', dem Michael Panormitanus, eines Mediziners.

Auf die Reden Gazes' hat erstmals A. Gercke aufmerksam gemacht und davon kürzere, zum Teil recht willkürliche Auszüge veröffentlicht. Die dritte (in deponendo insigne rectoratus) liegt bei ihm vollständig vor.¹ Ich gebe die vier Reden hier in ihrem ganzen Umfang. Die handschriftliche Überlieferung bietet Cod. Vat. 876r (Cod. chart., 14,3 × 19 cm, 174 fol. XV vel XVI saec. = B). Die Überschrift der dritten Rede gibt daselbst zu Theodori . . . oratio den schmückenden Zusatz: Viri in omni litterarum genere doctissimi, die der vierten Rede: Oratoris eloquentissimi, philosophi nobilissimi atque integerrimi et trium linguarum pariter doctissimi. Offensichtliche Fehler der Handschrift verbesserte ich ohne weitere Anmerkung. Die oft sehr willkürliche Rechtschreibung habe ich unter Belassung einiger Eigentümlichkeiten (benivolentia, intelligo, vendicare u. a.) vereinheitlicht (so stets tamquam anstatt tanquam u. ä.).

¹ A. Gercke, Theodoros Gazes. Festschrift. Greifswald 1903, S. 3—10.

Graeci Thessalonicensis

Oratio de Litteris Graecis.

Dum conventum vestrum intueor, patres doctissimi studiosissimique 1.
 5 adolescentes, vosque partim honoris, partim audiendi mei causa hunc
 in locum tam frequentes convenisse considero, meoque ad hanc floren-
 tissimam ac praeclarissimam urbem adventu tantopere laetari video,
 primum quidem, ut verum ingenue profitear, mihi ipsi non mediocriter
 gaudeo, deinde vestram, patres amplissimi, humanitatem singularem-
 10 que erga me benivolentiam toto, ut dicitur, pectore complector, postremo
 studium vestrum, optimi adolescentes, maiorem in modum etiam atque
 etiam probo. Quamobrem, patres amplissimi, ingentes, ut debeo,
 vobis gratias ago, qui nullis meis erga vos meritis, vestra solum virtute B 50^v
 incredibili me benivolentia atque honore prosecuti estis. Vobis autem,
 15 studiosissimi adolescentes, ut iam omnem meam ad vos orationem
 convertam, officium, quod iam pridem debeo, in dies, ut potero, ex-
 solvam.

Nunc vero ea, quae vobis plurimum profutura existimo, eo libentius 2.
 exponam, quo vos mihi attentiores atque ad audiendum paratiores
 20 adesse video. Nunc enim vestram, quam tamen iam pridem coniectura
 facile assequebar, manifestissime perspicio voluntatem. Quo fit, ut iam
 vos magnopere diligam atque aliquid eorum praeterire, quae pro
 studiorum vestrorum utilitate dicere aut facere possim, nefas esse
 ducam. Cum igitur tam benivolo erga vos animo sim, adolescentes
 25 optimi, non dubito, quin ea, quae vobis explicare statim aggrediar,
 libenter audiatis et audita diligenter perficiatis. Omnes enim, qui rebus
 suis bene consulere student, libenter illorum orationem audire solent,
 qui eos ad utilitatem vel honestatem aliquam cum benivolentia hor- B 51
 tantur.

30 Agitur enim de litteris graecis, optimi adolescentes, quarum usum, 3.
 utilitatem gloriamque totius antiquitatis memoria maxime declarat.
 Nemo enim est adeo litterarum expers, adeo ab humanitate alienus,
 qui Romanos, maiores vestros, graecis litteris non secus ac suis usos
 esse ignoret, quippe qui scholas graecas in urbe plurimas habuerint,
 35 comicisque et tragicis Graecorum scaenis frequenter sint delectati, postre-
 mo non solum aliorum graece scripta intelligere, verum etiam ipsi

quicquid vellent, graecis litteris mandare voluerint. Omnino, si quis romanos reges, imperatores, oratores, denique omnes, qui auctoritate aliqua fuerunt, recensere ab urbe condita velit, nullum eorum graecarum litterarum expertem fuisse, sed potius perfecte eas tenuisse reperiet. Quod minus mirum nobis videri debet, qui barbaros quoque multos 5 eas egregie didicisse ex litterarum monumentis cognovimus, quamquam B 51^v id eo rarius fecerunt, quo ab iis magis alieni sunt. Romani autem suo iure se eas accipere ac possidere putantes numquam ab eis destiterunt. Et recte quidem; non enim Romanis graecae litterae alienae erant, a quibus fere omnia latinae litteraturae ac disciplinae scripta non 10 modo carptim accepta, verum et plerumque ordine translata videntur. Quod studium posterius longa successione sequentes usque ad ultimum tempus imperii diligentissime observaverunt. Omnes praeterea Graecorum coloniae, quae olim multae in Italia fuerunt, linguam patriam diu accuratissimeque custodiverunt. Itaque pars magna Italiae Magna 15 Graecia est appellata. Pythagoras, Archyta, plerique alii nobiles philosophi, qui latinam linguam non noverunt, Itali certe fuerunt. Hunc tamen tam frequentem litterarum graecarum usum fortuna primum, quae mutationibus rerum gaudet, prohibere ac paulatim auferre coepit, hominum deinde negligentia accedens penitus delevit. Qua in re vel 20 B 52 maxime quivis intelligere potest, quam sit hoc litterarum generis latinae disciplinae familiare atque coniunctum. Etenim tamdiu graecae litterae in Italia sunt conservatae, quamdiu in ea latina elegantia viguit. Cum vero haec deseri coepit, litterae quoque graecae simul neglectae sunt, amboque praeclara haec studia multos iam per annos tamquam 25 duo clarissima lumina sunt extincta.

4. Nunc vero, qui suam operam ac studium ad recuperandas latinas litteras et in lucem revocandas statuerunt, cum id se sine graecis litteris efficere posse non viderent, hisce primum dare operam voluerunt atque a laribus, ut Graeci aiunt, incipiendum putaverunt. Qui quantum 30 profecerint, quantumque suis hominibus profuerint, nemo est, qui ignoret. Quare vos quoque, optimi ac studiosissimi adolescentes, qui superiorum hominum negligentiam accusantes praesentium diligentiam laudatis, omnem vestram operam ac studium ad bonarum litterarum recuperationem conferre debetis. Non enim ad res quasdam humiles 35 B 52^v atque abiectas nati estis, sed potius ad magnas atque egregias res gerendas praestanti vos ingenio natura finxit, ut vobis, patriae ac civibus vestris utilitati ornametoque essetis, ut bonis artibus atque egregiis facinoribus vobis laudem atque gloriam compararetis. Res autem, quae ad eiusmodi finem magis pertineat quam bonarum studium 40 litterarum, nulla profecto esse potest.

30 atque a laribus . . . putaverunt B *add. in marg.*

Quod cum ita sit, efficitur, ut litterae graecae quam maxime 5.
sint vobis necessariae. Sunt enim adeo utiles, ut frustra quispiam
latinis operam dare videatur, nisi graecis quoque, a quibus hae emana-
verunt, incumbere atque inservire velit. Qui enim graecas litteras
5 neglexerit, is eo omni adiumento, quod ad suas litteras addiscendas,
conservandas amplificandasque maiores vestri e graeco fonte haurire
solebant, omnino carebit. Quod apertissime illorum maxime ignorantia
ostendit, quos hoc in loco nominare non est necesse, qui cum graecam
linguam ac disciplinam neglexerint, non solum aliquid egregii ipsi B 53
10 conficere, sed ne antiquorum quidem scripta intelligere potuerunt. Ita
nullas litteras assequi possunt, qui graecas non sequuntur. Mercurium
Aegyptii duplici simulacro designare solebant, iuvene scilicet apud
senem collocato. Oratio latina, nisi graecae coniungatur, pulchra atque
absoluta simul esse nullo pacto poterit. Unde M. Tullius, linguae
15 vestrae facile princeps, non ante ad forum accessisse dicitur, quam
Athenis orationem latinam litteris atticis struxisset, seque ad rem-
publicam gerendam multo ante paravisset. Qui et ad Ciceronem filium
scribens se ad suam utilitatem semper cum graecis latina coniunxisse
ingenue profitetur, eumque, ut idem faciat, magnopere hortatur.

20 Neque vero in his solum, sed ceteris etiam in rebus amplissimum 6.
ex graeca disciplina fructum capere poteritis. Est enim, adolescentes
optimi, est tanta graecarum litterarum utilitas, ut si quis res Romano-
rum diligenter perspexerit, facile intelligat, quod nisi disciplina in- B 53^v
stitutioque optima fuisset, ne illa quidem, quae peregerunt, praeclara
25 esse potuissent. Nam ut senatum, forum, iudicia omittam, sive rem
militarem considerare voluerimus, M. Brutum, C. Caesarem, L. Lucillum
innumerabilesque alios admirabimur, qui ita graecas litteras tenuerunt,
ut non facile iudicari possit, in utra tandem lingua fuerint eloquentiores,
sive pacem illam diuturnam et confirmationem rerum omnium populi
30 Romani cogitaverimus, Numam Pompilium, quem discipulum Pytha-
gorae Samii vel potius Italici philosophi fuisse plerique historici graviores
asserunt, omnia ferme Graecorum exemplo constituisse reperiemus, sive
aliquam antiquitatis partem animadverterimus, nusquam graecas
litteras abfuisse intelligemus. Quibus ex rebus illud quoque verissime
35 vobis affirmare possum nullam neque tantam neque tam variam rem
esse, ad quam vel cognoscendam vel adipiscendam litterae graecae B 54
non sint magnam utilitatem allaturae.

Quamobrem, optimi adolescentes, vos etiam atque etiam hortor, 7.
ut ad eas litteras addiscendas omnem operam ac diligentiam adhibeatis,
40 ut simul ex eis fructum, quem diximus, capere possitis. Proponite,
quaeso, vobis maiores vestros, viros clarissimos imitandos, qui propter
summam graecarum litterarum eruditionem viri doctissimi atque elo-
quentissimi evaserunt, et imprimis M. Tullium, qui supra ceteros alios

- auctores Demosthenem ac Platonem lectitare semper est solitus, ut pares Demosthenis Philippicis orationes reddere et dialogos Platonis latine effingere posset, deinde M. Brutum, qui graecas epistolas ita eloquenter a se scriptas reliquit, ut eas Graeci in hunc usque diem tamquam optimi generis epistolarum exemplum consideraverint, tum 5
- L. Lucullum et postea Albinum, qui historias graece elegantissime 5
- B 54^v** scripserat, praeterea vestrorum poetarum principem Vergilium, qui paene totus Homericam illa divinitate est factus, denique innumerabiles alios, quos percensere longum esset. Quos, quaeso, dies ac noctes vobis ante oculos ponite, cum praesertim haec una sit vera ratio, qua vestras 10
- litteras superiorum hominum incuria ac negligentia penitus amissas primum recuperare, deinde servare, postremo etiam amplificare possitis.
8. Fuerunt complures, qui, quamvis multos per annos aliis in rebus elaboravissent, nihil tamen aut certe parum sibi, patriae civibusque suis prodesse potuerunt. Vos autem, si hisce litteris dignam operam 15
- praestiteritis, vobis vestrisque omnibus permaxime utiles esse poteritis. Victorinus Feltrensis, ne longius exempla petantur, aetatis nostrae vir optimus idemque doctissimus fuit. Qui quoniam, quamdiu vixit, latinas cum graecis litteras coniungendo quam plurimis profuit, nunc 20
- B 55** non solum propter virtutem beatus, sed restituendae quoque latinae 20
- linguae imprimis adiutor et auctor habetur. Hi etiam viri clarissimi Johannes Aurispa et Guarinus Veronensis, quoniam idem magna cum diligentia iam diu fecerunt hodieque facere non cessant, profecto in hoc genere laudis nullo sunt inferiores. Denique alii, qui bonis litteris faverint, graecis id potissimum litteris assecuti <sunt>. Quo circa, quem- 25
- admodum latinis, ita et graecis litteris pariter inserviendum est.
9. Quod si quis utrique linguae operam dare non possit, Graecorum potius disciplinae se dedat, quod Romani non sine ratione fecisse traduntur. Nam ut alia pleraque, quae minus propria esse videntur, ita peregrina lingua in iuniori aetate melius faciliusque perdiscitur. 30
- Quemadmodum enim in molliori cera signa, quae paulo obscuriora sunt, expressius imagines suas imprimant, ita in iuniorum animis 30
- B 55^v** alienae litterae firmiter atque altius inhaerent. Quamobrem, studiosissimi adolescentes, ceteris aliis posthabitis rebus nunc maxime graecis litteris incumbite atque auctore Horatio: 35

»nunc exemplaria graeca

nocturna versate manu, versate diurna«.

»Graeis namque ingenium, Graeis dedit ore rotundo

Musa loqui.«

10. Demosthenes varios orationis ductus vimque dicendi tantam vos 40
- docebit, quantam nullus umquam orator post hominum memoriam

assequi potuit. Plato admirabilem dignitatem iucunditatemque orationis
 vobis ante oculos ponet. Homerus expressam poëticae imitationem
 suavitatemque mirae cuidam magnitudini coniunctam et omnia dicendi
 genera, mores hominum rerumque naturas in illo vario ac pulcherrimo
 5 carmine, quod ab omnibus tamquam divinum quoddam opus praedica-
 tur, vobis apertissime ostendet. Aderunt praeterea vobis Aristotelis
 libri, viri in omni litterarum genere doctissimi, ita emendati atque B 56
 incorrupti, ut ab illo scripti sunt, quorum puritate atque integritate
 non modo veram disciplinarum scientiam vobis comparare, sed alios
 10 quoque multos iis omnibus difficultatibus atque erroribus, quibus inter-
 pretationes plenae sunt, facile liberare poteritis. Nemo vestrum, cum
 Aristotelem graece legerit, obscurum aut asperum, sed clarum potius
 ac lenem esse dicet, barbarumque illum interpretem, qui graecae
 pariter ac latinae linguae ignarus fuit, non traduxisse Aristotelem,
 15 sed potius invertisse ac confudisse cognoscet. Quid de Xenophonte
 Socratico dicam, cuius libros M. Cato apud Ciceronem propter summam
 illorum utilitatem Laelium Scipionemque diligenter legere hortatur?
 Quid de ceteris quoque graecis auctoribus loquar? Dies me certe
 deficient, si poëtas, oratores, historicos, philosophos aliosque permultos
 20 scriptores enumeravero, ex quibus omnibus legendis non mediocrem B 56^v
 utilitatem cum ad res privatas tum ad publicas et in bello et in pace
 consequi possumus. Huic vero tantae graecarum litterarum utilitati
 coniuncta est tanta honestas, tanta gloria ac laus, ut ad earum studium
 omnes magnopere invitari debeant. Non minus enim quam ipsa virtus
 25 ab iis rebus, quae plus utilitatis quam honestatis habeant, differre
 videtur, quippe cum mortales hac una potissimum re gloriam consequi
 et immortales effici possint. L. Lucullus non tam gloriari solebat, quod
 res contra Mithridatem maximas gessisset, quam quod graeca lingua
 historiam conscripsisset. Nec tam doluit triumpho ei aliquando per-
 30 negato, quam gavisus est disputationibus, quas crebro cum Graecis
 habere consuevit. Crassus etiam, vir eloquentissimus, non e divitiis,
 quas possidebat, sed e defensionibus, quas graecis latinisque litteris
 fretus assidue suscipiebat, gloriam quaesivit, Nam pecunia quidem B 57
 opinione iniuriae haud facile diu carere potest. Quod Crassoque conti-
 35 gisse dicitur. Bonarum verum artium studia non minus auctoritatis
 ac gloriae quam utilitatis veris possessoribus comparant.

Sed forsitan dixerit quispiam vestrum, adolescentes optimi, haec 11.
 quidem, ut dixi, ita se habere, rem tamen ipsam difficilem esse. Ego
 autem, si res magnas facile ac sine ullo labore comparari posse viderem,
 40 non sine ratione id a vobis in medium afferri crederem. Cum vero
 res nulla reperiri queat, quam sine aliquo impenso labore consequi
 adipiscique possimus, is mihi omni prorsus ratione carere videtur, qui
 laboris evitandi causa negligat rem tam utilem tamque honestam.

Natura rerum humanarum haec est, ut quanto maiores, honestiores utilioresque sunt, tanto plus difficultatis habeant. Non tamen propterea labores erunt fugiendi. Nam si magnarum rerum causa labores suscipere recusaverimus, non solum parum prudentes et imperiti iudicabimur, sed ne vitam quidem poterimus conservare. Quae enim minora sunt, nisi a maioribus et regantur et sustineantur, facile amitti possunt, quod ex iis maxime intelligi potest, qui civitatibus per negligentiam amissis perierunt. Quare non, quia difficiles sunt, res utiles atque honestas negligere, sed potius, ut fructum ex eis consequamur, eniti atque contendere debemus. Neque enim Solon Atheniensis nec Lycurgus Lacedaemonius, qui sanctissimas suis civibus leges condiderunt, nec Plato, quem omnes Graeci Latinique maxime praedicant, nec alii permulti in Aegyptum proficisci destituerunt, quia terra marique labores plurimas ac pericula essent adituri. Neque Romani Athenas frequenter petere neglexerunt, ne graecarum litterarum causa labores capesserent. Immo vero omnes labores ac molestias ferendas putaverunt, ut viri clarissimi evaderent et aliquando litterato otio fruerentur. Non enim inanis labor est existimandus, qui pro futura gloria suscipitur. Labores Herculem deum effecerunt, labores Numam Pompilium e curribus Sabinis in regiam populi Romani sedem evexerunt. Denique permulti alii vigilando, laborando et praeclarissimas res gerendo in deorum numerum sunt relati, quorum omnium in promptu illa est ratio, quam Hesiodus sapientissime simul ac verissime scriptam reliquit:

»ἀρετῆς γὰρ ἰδρῶτα θεοὶ προπάρουθεν ἔθνηκον.«

12. Neque tamen res tam difficilis est, studiosissimi adolescentes, quam vobis fortasse videtur. Nam, per Deum immortalem, quae tanta in eis litteris addiscendis difficultas inesse potest? Praesertim Latinis, quorum litterae tantam cum graecis similitudinem habent? Scythis forsitan et aliis quibusvis barbaris hoc studium difficile esse potest, quibuscum nihil nobis praeter hominis figuram commune est. Vobis autem, qui ad omnis generis humanitatem atque elegantiam nati esse videmini, difficile esse quid potest? An forte ignoratis M. Catonem graecas in senectute litteras didicisse? Quod si senex et in republica gerenda occupatus id potuit, adolescens, qui reipublicae ac familiaris gubernandae omnino liber esse consuevit et ingenio ac memoria longe praestat, non id multo melius ac facilius poterit?
13. Accedunt ad haec cum mira quaedam temporibus oportunitas, tum loci ipsius non mediocris commoditas, quo melius ac liberius studiis vestris inservire possitis. Non enim, quod absit, quia bello patria prematur et liberalium artium praeceptoribus careat, necesse habetis alia loca, alios quaerere praeceptores. Divus enim Leonellus, principum

aetatis nostrae omnium facile princeps liberalium artium ac discipli-
 narum, collegia vobis domi instituit. Doctores in omni litterarum genere
 praestantes undique conquiri fecit civitatemque vestram rebus magnifice **B 59**
 adornavit. Pacem, quae studiorum mater est atque alumna peperit,
 5 aluit et in hodiernum usque diem conservavit. Cui profecto, si grati
 esse voletis, ob immortalia sua in vos beneficia, non modo fortunas
 vestras, verum etiam vitam ipsam debere non negabitis. Quamobrem,
 adolescentes optimi ac studiosissimi, ut orationi nostrae modum statua-
 mus munusque, quod vobis polliciti sumus, absolvamus, vehementer
 10 vos etiam atque etiam et hortor et rogo, ut haec studia, quae et cognitu
 satis facilia et imprimis utilissima ac praeclarissima sunt, tot simul
 commoditatibus oblatis animi ac spei pleni alacres suscipiatis eisque
 dies ac noctes incumbatis, neve committatis, ut cum omnia vobis
 abunde adsint, vosmet vobis per inertiam atque incuriam defecisse
 15 videamini.

Theodori Graeci Thessalonicensis

B 60

De Rectoratu

Eucharistica Oratio.

Cum mecum ipse cogitarem, illustris princeps et amplissima uni-
 20 versitas ceterique viri clarissimi, quid apud vos dicere debeam huius
 gratia honoris, quo me hodierno die humanissime affecistis, venit mihi
 in mentem Themistocles ille Atheniensis, qui, cum apud Persas esset,
 nondum lingua illorum satis eruditus, rogatus ut persice oraret, recusans
 ignoscere inquit. Oratio namque persimilis est variae cuidam ac pulcher-
 25 rimae vesti, quae si tota dilatetur, ornatissima esse videtur, si con-
 stringatur, pulchritudo eius patere non potest. Etenim recte ille ac
 pulchre id oratione asseruisse videtur. Nam ipsae orationis inventae
 sententiae quaevis aptae gravesque sint, tamen, nisi plene pronuntientur
 electisque vocabulis et congruis constructionibus non sine venustate
 30 ac lepore quodam explicentur, ieiunam quandam, angustam penitusque **B 60^v**
 deformem orationem contexunt. Quamobrem etsi eiusmodi dictum
 Themistoclem magis deceat ut hominem paterna eloquentia praestan-
 tissimum, tamen eo magis mea id interesse arbitror, quod ego verba
 apud vos faciam, homines multo eloquentiores illis, qui Themistoclem
 35 audire desiderabant. Ego magnitudinem et elegantiam dicendi nec
 mea paterna lingua polliceri audeo. Non enim valeo tantum. Ob aetatem
 tamen satis iam longam assiduosque labores me quoque nonnihil

27 videtur] *B corr. ex asseruit.*

Graecorum litteris posse aliqui fortasse putabunt, modo benignius de me velint iudicare. In hac autem vestrae linguae oratione, in qua nos plane hospites sumus, fieri non potest, quin longe duriores ac inopes omnino esse videamur. Quapropter me plurimum dubitasse fateor, an quicquam latine dicere debeam, praesertim apud vos, ad quos 5 omnia copiose exquisiteque referri oportet.

2. Sed cum res ipsa me tacere non sinat, quinimmo ad dicendum hortetur impellatque vehementer, dabitur veniam, eloquentissimi viri, B 61 si ego in hoc alieno genere dicendi versari videar. Atque illud certo putetis me non aliqua ostentatione inani, sed temporis necessitate 10 latinam orationem habere voluisse. Enimvero quid turpius fieri possit quam gratias silentio praeterire, quas quispiam agere debeat honore affectus, si modo aliquo pacto verba facere queat. Non enim qui eloquenter dixerit, is gratus officiosusque habetur, sed qui vere ac sincere animi gratitudinem modo, quo tandem possit, expresserit, is recte 15 officio suo functus esse videtur.

3. Vobis igitur, amplissima universitas, gratias acturus, ut possum, ego surrexeram, ne quis aut ingratitude aut insensationi cuidam taciturnitatem meam attribuat. Quorum alterum a meis moribus alienum omnino est. Alterum non adeo hebeti ac obtuso ingenio sum, 20 ut mihi iure imputetur. Cum enim in aliis permultis rebus intellexissem, tum in hac designatione rectoratus mei novi optime prudentiam humanitatemque vestram tantam esse, ut non iniuria praedicari ipsam ubique summa cum laude debeat. Etenim cum summae prudentiae sit illa facere, quibus non solum una domus, sed certo tota civitas felix 25 beataque efficeretur, vos ea plane, quae ad eiusmodi felicitatem spectare potissimum constat, diligentissime facitis, et numquam id summum bonum desit.

4. Pro viribus operam datis. Honorem enim, quo tamquam alimento quodam omnes artes augeri videmus, quo omnes homines ad studia 30 liberalia virtutesque omnes citari solent, honorem, inquam, tantae utilitatis causam vos liberalissime permultis conceditis, ut qui labore satis profecerint, praemium perpulchrum hoc habeant vigiliarum suarum, qui nondum satis, partim eius gravitate honoris ad maiora hortentur, partim eiusdem oblectamine quodam modo sustentati labores perferant 35 patienter. Quamobrem, quemadmodum qui semen terrae iniecerit, is plantae exortae causa non iniuria dicitur fuisse, ita vos tam privatae B 62 quam publicae utilitatis auctores iure optimo appellari debetis. Vos enim honore virtutes artesque... Artes et virtutes, tum singulas domos, tum civitates omnes felicissimas reddunt. O praeclaram utilitatem prudentiae ac operae vestrae, o miram et rationem, qua res, quia utiles exercentur, servare, quae negligentia quadam amissae sint, facile recuperare potestis! Homines, qui viribus corporis plurimum

valent, saepenumero facto impetu temerario non solum rebus non profuerunt, verum etiam maiorem in modum obfuerunt. Vos ad ea, quae prudentissime agitis, semper tutissime omnibus rebus perutiles adestis. Item quam insolentes contumeliosique divites sint, ceteros omnes contem-
 5 temnentes non magis altis aedificiis vesteque sumptuosa patriam ornant, quam ipsam sua contumelia turpiter inquinant ac funditus evertunt. Vos summa cum prudentia honorem pluribus praestantes honestissimeque singulos pertractantes ornamentum utilitatemque rebus patriae tantam adiungitis, ut nihil ad eam magnitudinem accedere possit.

10 Haec cum ita esse consensu omnium, qui recte sentiunt, confirmen- 5.
 tur, haud illa humanitas abest, quam prudentia semper comitari solet. Id enim ego nullo pacto praetermittere possum, qui me humanitate B 62^v
 potissimum vestra tam honoris consecutum esse intelligo. Alios enim quosdam saepius honorandos putastis, ne quid iustitiae debitique officii
 15 neglexisse videamini. Me vero huic magistratui praefecistis, ut sane humanitatem quandam incredibilem hominibus omnibus explicetis ceterosque hortemini, ut non semper curiosius res singulas exquirant atque, ut ita dixerim, acerbius iudicent, sed potius facilitate morum et aequitate quadam crebro utantur, malintque prudentes humani quam severi
 20 insulsi videri, sed ut qui <nob>ilitate morum . . . perioris melior <ev>adere possit, . . . ob aliquam dif<fi>cultatem eiusdem . . . ipso bono pri<ve>tur. Fit enim, <ut> ego, qui minus rem tantam merear, omne studium magis magisque adhibere velim, quo me dignior efficiar, non aliter atque illi, qui fecte laudati magis quam aperte reprehensi virtutem saepius
 25 complectuntur. Nam nisi quis ab omni honestate penitus abhorreat, et laus relata et magistratus concessus eum adhortari melioremque reddere potest. Ita nec humanitas vestra sine summa prudentia est, neque prudentia sine humanitate summa, sed altera semper alteram comitatur aut sicut soror sororem aut sicut filia matrem.

30 Quas ob res ego, amplissima universitas, non aliquo iure meo, sed 6.
 vestra summa humanitate rectoratum vestri ordinis me fateor adeptum. B 63
 Quippe vos, quae contentiosius alii quaererent, ea humanissime missa facientes me tam magno, tamque optabili magistratui praefecistis, me munere adeo claro ornastis, ut nulli mei labores, nulla mea pericula mereri
 35 potuissent. O incredibilem humanitatem, o morum admirandam facilitatem! Quis vos vehementer non laudet? Quis vestras virtutes ubique gentium praedicandas non putet? Nonnulli adeo contentioso, invidio perversoque animo sunt, ut si forte is, qui ad magistratum gerendum

8 ornamentum] ornamentibus (?) Gercke | 9 Adnotatio hic in margine facta incipiens: Quapropter divitiis ac corporis . . . ligando codice deleta est. | 17 exquirant] ex gratia Gercke. | 20—22 nobilitate . . . qui minus] in margine partim deletum ut supra. | 38 magistratum] B magistrandum

eligendus proponitur, Graecus sit, de graeca et natione contenderent, quasi Graeci barbari quidam essent et a genere Latinorum alieni, non maiores, praeceptores fautoresque totius italicae nationis. Vos recte Romanos, maiores vestros, homines humanissimos, e vestigio sequentes graecos homines vobis coniunctissimos esse religionis, morum, artium 5 omniumque rerum similitudine putatis. Cumque nihil de natione altercetis, tum res alias permultas gratissimas eis conceditis, ut partim iusti, partim benigni iure vocitari possitis, utque ad humanitatem B 63^v clarissimi principis nostri huius Divi Leonelli tamquam ad ideam quantam et exemplum eximium benignitatis agere videamini. 10

7. Hic enim ita humane omnes homines Graecos diligit atque honorat, ita benigne res singulas eis largitur, ut facile alter Titus Flaminius nostra aetate erga Graecos esse videretur. Nec mihi contradicturum aliquem arbitror, si hunc non minus φιλέλληνα appellandum dixerim quam Flaminium illum. Paritas enim humanitatis liberalitatisque in 15 graecam nationem facit, ut cognomen quoque par iure optimo sortiatur. Quamobrem quo magis laudandum humanissimum hunc principem fateri omnes debemus, sed ob eam humanitatem et beneficentiam, qua homines Graecos sibi maiorem in modum coniunxerat, eo magis laudem nostram video augendam. Fit enim, ut exempli magnitudinem, 20 quod vobis proposueritis, ingenua ipsa imitatio mensuram laudis maiorem consequi debeat.

8. Accedit ad haec, amplissima universitas, mutua benivolentia, quam vos erga me habere multis in rebus iam pridem explicastis. Quo quidem animo ita vos ad me eligendum creandumque rectorem promptos fuisse 25 B 64 intelligo, ut quantum meae vires ante rem ipsam superentur, nullo pacto animadvertere volueritis, remque intolerabilem quaeri existimaveritis, nisi me hominem, quem plurimum dilexistis, primae dignitatis vestri ordinis praefectum videritis. Quantum, qui diligunt, concedere debeant, facile cogitastis. Quam pauca merear ego, nullo pacto animad- 30 vertendum putastis. Omnia vincit amor. Apicem meritorum nostrorum iam mihi imposuistis, ut nihil desit ad summi amoris indicium.

9. Quae cum ita sint, ego, ut debeo, rem totam prudentiae, humanitati, benivolentiae vestrae attribuo, vobisque gratias ago non solum meum, sed etiam hominum omnium meorum animum explicans. Nam 35 si quis amor fratrum, amicorum, familiarium erga me sit, si quam benivolentiam propriam in me habeant, si quid caritatis natio Graecorum mihi impertiatur, hos omnes ore meo gratias vobis agere velim putetis. Id enim, quod mihi concessistis, si concessum illi omnino existimabunt, conabunturque omnes mecum gratos sese debitores vobis exhibere, quoad 40 maxime possint. Reliquum est, amplissima universitas, ut rei susceptae fautorem invocem, Deum immortalem. Quam quidem invocatio-

nem communem vobiscum habeam, vos hortor et rogo: Tu igitur, pater omnipotens, qui nos omnes et creasti et ad hunc usque diem clementissime conservasti, qui solus causa potissima es omnium rerum bonarum, **B 64^v** effice, ut status huius praeclaræ universitatis incolumis amplissimusque
5 semper conservetur, et nos, qui ad hunc gerendum accessimus, commode ac honorifice gubernare possimus. Dixi.

Theodori Graeci Thessalonicensis

B 68

In Deponendo Insigne Rectoratus

Oratio.

10 **Hodiernus dies**, amplissima universitas, vosque ceteri viri clarissimi, **1.** finem magistratui meo imponit, principium exhibet alteri honoris, rectorem postulat novum. Quamobrem insigne, quo me ornandum summa cum humanitate putastis, egregia universitas, hoc ego depositurus accessi, cessurusque ei, quem ad eundem magistratum gerendum elegistis.

15 Idque non animo quodam iniquo ac tristi facio. Sed, ut libenter magistratum accepi, ita libenti animo dimitto. Tunc enim consensus vester in me eligendum creandumque rectorem me vehementer delectabat, nunc comprobatio et laus ipsa, quam is consequitur, qui bene magistratum gesserit statutisque vestris paruerit, me non minore laetitia me **Dius**
20 **Fidius** afficit.

Puto enim me ita rem susceptam egisse, ut facile apud quemque **2.** iudicem iustum probari possim. Nec me impudentia deterret illorum, **B 68^v** qui se ob iniurias multas punitos esse molestissime ferunt. Testes enim vos omnes habeo rationum mearum. Quantum ego humanitatis ostenderam! Quoties vel humanissimus quispiam perturbaretur, nullus est vestrum, qui ignoret. Sed profecto hominum pessimorum contumelia tanta fuit, ut neque ego ipse tranquillo animo semper esse potuerim. Sed me fateor nonnulla et dixisse et fecisse acerbius, quam morum esset meorum, multo tamen benignius omnia, quam perversitas merebatur eorum, qui me ad illa compulerunt. Quapropter si ego ab aliis iudicari deberem, fortasse timidior essem, ne homines, qui rem ipsam ignorant, calumniis adversariorum credentes sententiam de me iniquius dicant. Cum vero vos futuri iudices sitis, qui meam erga omnes vestri ordinis bonos benivolentiam perspexistis, qui saepius industriam ac **B 69**
35 labores meos pro communi utilitate probavistis, qui pessimos illos, qui impetus in me faciebant, semper odio habuistis libenterque eos ab ordine vestro expelleretis tamquam inimicos communes et perversos maledicos